

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

กระแสสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ทำให้สังคมข่าวสาร ข้อมูลทุกประเทศในโลกเปรียบเสมือนเป็นสังคมเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ สังคมการเมือง ศิลปวัฒนธรรมมีผลกระทบถึงกันอย่างรวดเร็วและทั่วถึง สังคมไทยแม้จะมีเอกลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมที่น่าภาคภูมิใจ แต่ก็เป็่็นสังคมที่เปิดกว้างพร้อมที่จะยอมรับวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเข้าสู่ประเทศ เพื่อให้สังคมได้เข้าถึงธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง มีความรู้และทักษะความสามารถที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข ขณะเดียวกันต้องสามารถร่วมมือแข่งขันให้กับสังคมโลก โดยยังดำรงเอกลักษณ์และคุณค่าของความเป็นไทยไว้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงนั้น (กรมสามัญศึกษา. 2539 ก : 1) ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้กำหนดนโยบายพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นหลักโดยถือว่า "คน" เป็นศูนย์กลางหรือหัวใจของการพัฒนาประเทศ (กรมสามัญศึกษา. 2539ข : 13) การเตรียมคนให้มีลักษณะที่พึงประสงค์ จึงจำเป็นที่จะต้องจัดการศึกษาให้ประชากรในชาติอย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ได้ประชากรที่มีคุณภาพ และอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนากำลังคนของสังคมให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะช่วยเสริมสร้างประเทศ ให้สามารถแสวงหาโอกาสอย่างเหมาะสม (คณะกรรมการการศึกษาไทยยุคโลกาภิวัตน์. 2540 : 43 – 44)

กรมสามัญศึกษาเป็นหน่วยงานสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่จัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ได้กำหนดการพัฒนาการศึกษาสู่ความเป็นเลิศภายในปี พ.ศ. 2550 โดยมีเป้าหมายว่า กรมสามัญศึกษาสามารถจัดการศึกษาอย่างมี คุณภาพและประสิทธิภาพได้รับการยอมรับทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านประสิทธิภาพของการบริหารและจัดการอย่างมีระบบการบริหารที่สะดวกและคล่องตัว รวดเร็วและทันสมัย ด้านความเสมอภาคทางการศึกษา

ที่สามารถจัดการศึกษาต่อเนื่อง 12 ปีให้กับเยาวชนทั่วไปและด้อยโอกาสได้ตามเป้าหมาย และด้านคุณภาพการจัดการกับโรงเรียนได้คุณภาพตามมาตรฐานมีครู ผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ที่มีความสามารถในการจัดการศึกษาได้เหมาะสมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงและพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคมโลกาภิวัตน์ (กรมสามัญศึกษา. 2539ก : 1)

การจัดการบริหารการมัธยมศึกษา เพื่อให้นักเรียนประสบผลสำเร็จนั้น ปัจจัยหนึ่งย่อมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะและพฤติกรรมของบุคคลที่ทำหน้าที่ด้านต่างๆในโรงเรียนมัธยมศึกษา ต้องอาศัยการบริหารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารโรงเรียนที่จะต้องแบ่งงาน เพื่อให้บุคลากรได้รับผิดชอบโดยตรง ให้มีความเหมาะสมและให้สอดคล้องกับที่กรมสามัญศึกษาได้กำหนดไว้ ได้แก่ มีผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนทำหน้าที่ควบคุมดูแล มีหน้าที่และรับผิดชอบ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปกครอง ฝ่ายธุรการและฝ่ายบริการ (กรมสามัญศึกษา. 2532 ก :32) โดยมีหัวหน้าสถานศึกษาเป็นศูนย์รวมของอำนาจบริหารภายในโรงเรียนทำหน้าที่ควบคุมดูแลและเป็นหลักในการดำเนินงานต่าง ๆ (กรมสามัญศึกษา. 2539ข : 4 – 7) บรรจง ชูสกุลชาติ (2527:10) กล่าวว่าผู้บริหารโรงเรียนมีความสำคัญอย่างยิ่ง การบริหารงานของผู้บริหารจะประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารที่จะทำให้นักวิชาการทุกฝ่ายแสดงความสามารถตามบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ ประชุม รอดประเสริฐ (2526 : 75 – 77) ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ผู้นำเป็นบุคคลที่มีคุณลักษณะพิเศษกว่าคนอื่น ๆ ในองค์กร ลักษณะผู้นำที่ดีน่าจะประกอบไปด้วยการมีสติปัญญาที่ดี ความเป็นนักวิชาการ มีความผูกพันกับหน้าที่ ความรับผิดชอบสูง มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และกิจกรรมทางสังคม เป็นผู้ที่มีพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจดี มีความมานะ อดทน ไม่ทอดทิ้ง วัตรปฏิบัติที่จะดำเนินงานให้สำเร็จ มีความเชื่อมั่นในตัวเอง มีความตื่นตัวและรู้สถานการณ์ ผู้นำจึงเปรียบเสมือนหลักชัยในการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของประพนธ์ พลเยี่ยม (2533: บทคัดย่อ) ที่ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนะของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดอุดรธานี พบว่า ด้านคุณลักษณะส่วนตัวของผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนและครูมีทัศนะสอดคล้องกันในระดับมากที่สุด คือ อุปนิสัยความประพฤติและบุคลิกภาพ ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนและครูมีทัศนะ

ในระดับมาก คือ ลักษณะผู้นำและความคิดริเริ่ม ส่วนด้านคุณลักษณะวิชาชีพของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนและครูมีทัศนคติสอดคล้องกันมากที่สุด คือ ความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับหน้าที่ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน

การบริหารงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดได้โยกย้ายและสับเปลี่ยนผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนโรงเรียนโดยเพื่อให้ ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนมีประสบการณ์ในด้านงานบริหารในโรงเรียนมัธยมศึกษาในหลายๆด้านอยู่เสมอ ตามคำสั่งของกรมสามัญศึกษา จากกรณีดังกล่าวได้ส่งผลทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนแต่ละฝ่ายพบปัญหา คือ ไม่สอดคล้องและไม่เป็นไปตามที่กรมสามัญศึกษา กำหนดไว้ และเกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามขอบข่ายและหน้าที่รับผิดชอบของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน (สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดมหาสารคาม, 2540 : บทนำ)

ผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ในจังหวัดมหาสารคาม จึงมีความสนใจที่จะศึกษาทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ที่มีต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม เพื่อที่จะเป็นข้อสังเกตในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยบริหารโรงเรียนและครูอาจารย์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับคุณลักษณะที่ต้องการ อันจะนำไปก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหารงานต่อไป

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน ตามทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนตามทัศนคติของผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม

สมมติฐานของการวิจัย

ผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม มีทัศนคติเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน แตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาตามทัศนะของผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม มีขอบเขตดังนี้

1. ด้านเนื้อหา ได้กรอบแนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา แบ่งเป็น 2 ด้าน (ประพนธ์ พลเยี่ยม. 2533 : 4-5) ดังนี้

1.1 คุณลักษณะส่วนตัว

1.1.1 บุคลิกภาพ

1.1.2 อุปนิสัย

1.1.3 ลักษณะผู้นำ

1.1.4 สติปัญญาและคุณภาพสมอง

1.1.5 ความคิดสร้างสรรค์

1.2 คุณลักษณะวิชาชีพ

1.2.1 ความรู้และประสบการณ์

1.2.2 ความรู้ทางวิชาการ

1.2.3 ความรู้ทั่วไป

1.2.4 ความรู้ความสามารถด้านการบริหารบุคคล

1.2.5 ความรู้อื่น ๆ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครู อาจารย์ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ปีการศึกษา 2545

จำนวน 1,994 คน (สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดมหาสารคาม. 2545 : 5-6) แบ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 55 คน ครู อาจารย์ จำนวน 1,939 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้บริหารโรงเรียนใช้ประชากรเป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 55 คน และครู อาจารย์ กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างใช้เกณฑ์ร้อยละ 10 ของประชากร(บุญชม ศรีสะอาด. 2535 : 38) ได้จำนวน 199 คน โดยการสุ่มแบบตามสะดวก

3. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

3.1 ตัวแปรต้น คือ สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

3.1.1 ผู้บริหารโรงเรียน

3.1.2 ครู อาจารย์

3.2 ตัวแปรตาม คือ ทักษะของผู้บริหารและครู อาจารย์เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 2 ด้าน คือ ด้านคุณลักษณะส่วนตัวและคุณลักษณะด้านวิชาชีพ

Rajabhat Mahasarakham University

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ลักษณะท่าทีที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาทั้ง 4 ฝ่าย ในด้านส่วนตัวและในด้านวิชาชีพ (ประพนธ์ พลเยี่ยม. 2533 : 4) ดังนี้

1.1 คุณลักษณะส่วนตัว หมายถึง ลักษณะท่าทีที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ทั้ง 4 ฝ่าย ที่ปรากฏแก่สายตาของบุคคลทั่วไป ซึ่งประกอบด้วย

1.1.1 บุคลิกภาพ หมายถึง คุณสมบัติทั่วไปภายนอกที่แสดงออกทางพฤติกรรม ท่าทางทั้งร่างกายหรือวาจา เช่น สุขภาพ ลักษณะท่าทาง ท่วงทีวาจา การแต่งกาย การวางตัว การควบคุมอารมณ์

1.1.2 อุปนิสัย หมายถึง พฤติกรรมที่แท้จริงที่มีอยู่และแสดงออกจนเป็นนิสัย ซึ่งแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงได้ยาก เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ตรงต่อเวลา ขยัน มีคุณธรรม

1.1.3 ลักษณะผู้นำ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติซึ่งแสดงออกมาในฐานะผู้นำกลุ่ม เช่น ความเฉลียวฉลาด การตัดสินใจ ความก้าวหน้า ใจกว้าง เสียสละ

1.1.4 สติปัญญาและคุณภาพทางสมอง หมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลซึ่งแยกพิจารณาได้หลายด้าน เช่น ความสามารถด้านภาษา ความสามารถทางเหตุผล ความสามารถจดจำ ความสามารถด้านรอบรู้ทั่วไป ความสามารถด้านวินิจฉัย ความสามารถในการยืดหยุ่นได้

1.1.5 ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง ความต้องการที่จะปฏิบัติสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้โดยไม่ต้องมีคำสั่งและแสดงข้อคิดเห็นที่จะแก้ไขสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น คิดก่อนทำเสมอ

1.2 คุณลักษณะวิชาชีพ หมายถึง ความรู้ความสามารถของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนในการศึกษาครั้งนี้ ประกอบด้วย ความรู้และประสบการณ์ ความรู้ทางวิชาการ ความรู้ทั่วไป ความรู้ความสามารถด้านการบริหารบุคคล ความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวกับหน้าที่ประกอบด้วย

1.2.1 ความรู้และประสบการณ์ หมายถึง เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านการบริหารงานฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายปกครองและฝ่ายบริการ

1.2.2 ความรู้ทางวิชาการ หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร การนิเทศ งาน งานแนะแนว การวัดผลประเมินผล จิตวิทยา เทคโนโลยีทางการศึกษา

1.2.3 ความรู้ทั่วไป หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับ กฎ ระเบียบ กฎหมาย เกี่ยวกับการศึกษา การเงิน การบัญชีและพัสดุ การจัดซื้อ จัดจ้าง

1.2.4 ความรู้ความสามารถด้านการบริหารบุคคล หมายถึง การรู้จักวางแผนอัตรากำลังคน การจัดบุคลากรเหมาะสมกับลักษณะงาน การพัฒนาบุคลากร การบำรุงขวัญและให้กำลังใจ การให้คุณและโทษ

1.2.5 ความรู้อื่น ๆ หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจในสาขาการบริหารโดยเฉพาะนโยบายรัฐบาล นโยบายของกระทรวง นโยบายกรม แผนพัฒนาการศึกษาและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2. ทักษะ หมายถึง ความคิดเห็น ของผู้บริหารโรงเรียน และครู อาจารย์ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อคุณลักษณะส่วนตัวและคุณลักษณะวิชาชีพของผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน 4 ฝ่าย

ได้แก่ ฝ่ายวิชาการ ฝ่ายธุรการ ฝ่ายปกครองและฝ่ายบริการ

3. **ผู้บริหารโรงเรียน** หมายถึง ข้าราชการครูซึ่งปฏิบัติหน้าที่ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาและผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าว สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม

4. **ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน** หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่และผู้ช่วยครูใหญ่ หรือผู้รักษาการในตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ ในตำแหน่งดังกล่าว ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งประกอบด้วย

4.1 **ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายวิชาการ** หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิชาการ หรือผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการที่ได้รับการแต่งตั้งจากกรมสามัญศึกษา หรือผู้รักษาการในตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งดังกล่าวที่โรงเรียนแต่งตั้งเป็นการภายใน

4.2 **ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนโรงเรียนฝ่ายธุรการ** หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายธุรการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายธุรการ หรือผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายธุรการที่ได้รับการแต่งตั้งจากกรมสามัญศึกษา หรือผู้รักษาการในตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งดังกล่าวที่โรงเรียนแต่งตั้งเป็นการภายใน

4.3 **ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายปกครอง** หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วย ผู้อำนวยการฝ่ายปกครอง ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปกครองหรือผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายปกครองที่ได้รับการแต่งตั้งจากกรมสามัญศึกษา หรือผู้รักษาการในตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งดังกล่าวที่โรงเรียนแต่งตั้งเป็นการภายใน

4.4 **ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนฝ่ายบริการ** หมายถึง ข้าราชการครูที่ดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริการ ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ฝ่ายบริการ หรือผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายบริการ ที่ได้รับการแต่งตั้งจากกรมสามัญศึกษา หรือผู้รักษาการในตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งดังกล่าวที่โรงเรียนแต่งตั้งเป็นการภายใน

5. **ครู อาจารย์** หมายถึง ข้าราชการครูที่ได้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดมหาสารคาม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เพื่อเป็นข้อมูลสนเทศสำหรับผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียนใช้สำหรับพัฒนาคุณลักษณะของตน และนำไปใช้ปรับปรุงแก้ไขส่วนบกพร่องในการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University